

KODEKS PRAKTYK W GOSPODARSTWIE

BYDŁO

Kontrola dokumentów

Zarządzanie	
Wersja	1.0
Wydający	Biuro Zrównoważonego Rozwoju i Dobrostanu Zwierząt
Zatwierdzający	Wiceprezes Zarządu ds. Surowcowych
Data wydania	29.01.2024 r.
Data wdrożenia	16.02.2024 r.
Zakres	Obszar Zrównoważonego Rozwoju i Dobrostanu Zwierząt w chowie bydła „SOKOŁÓW” S.A.
Częstotliwość przeglądu	Raz w roku – na bieżąco w przypadku istotnych zmian
Nazwa dokumentu	KODEKS PRAKTYK W GOSPODARSTWIE - Bydło

Historia wersji			
Wersja	Data	Wprowadzający zmiany	Podsumowanie wprowadzonych zmian i aktualizacji

Spis treści

1. Wstęp.....	4
2. Zrównoważony Rozwój.....	5
3. Ogólne Zasady Dobrostanu Zwierząt.....	5
3.1 Zasada Pięciu Wolności.....	5
3.2 Zarządzanie Dobrostanem Zwierząt.....	6
3.3 Akty Prawne.....	6
4. Kluczowe kwestie dobrostanu zwierząt w chowie.....	7
4.1 Wymagania dotyczące budynków, pomieszczeń i wyposażenia.....	7
4.2 Wymagania powierzchniowe w budynkach.....	8
4.3 Wymagania środowiskowe w budynkach.....	9
4.4 Systemy utrzymania zwierząt.....	12
5. Zabiegi zootechniczne.....	13
5.1 Dekornizacja.....	13
5.2 Obcinanie ogonów.....	14
5.3 Kastracja.....	14
5.4 Korekcja racic.....	14
6. Opieka nad zwierzętami chorymi i zranionymi.....	14
7. Utylizacja padłych zwierząt.....	14
8. Stosowanie antybiotyków oraz substancji niedozwolonych.....	15
9. Zwierzęta genetycznie modyfikowane.....	15
10. Przygotowanie zwierząt do sprzedaży - transportu.....	15
10.1 Dokumentacja zwierząt.....	16
10.2 Ocena zwierząt pod kątem zdolności do transportu.....	16
10.3 Pora załadunku.....	17
10.4 Przygotowanie rampy.....	17
10.5 Załadunek zwierząt.....	17
11. Transport Zwierząt.....	17
11.1 Transport podczas niekorzystnych warunków atmosferycznych.....	18
12. Rozładunek zwierząt.....	18
12.1 Rozładunek zwierząt przeznaczonych do chowu.....	18
12.2 Najważniejsze zasady podczas procesu rozładunku w Magazynie Żywca.....	19
13. Przemieszczanie zwierząt.....	19
13.1 Pole widzenia oraz strefa komfortu zwierząt.....	19
13.2 Przyrządy do przemieszczania zwierząt.....	19
14. Szkolenia.....	20

*„Człowiek jest zobowiązany okazać zwierzętom wdzięczność i szacunek.
Zdrową i bezpieczną żywność można otrzymać tylko od zdrowych zwierząt,
utrzymywanych w warunkach gwarantujących im możliwie najwyższy poziom dobrostanu.”*

1. Wstęp

„SOKOŁÓW” S.A. jest jedną z największych firm w Polsce zajmujących się ubojem i przetwórstwem mięsa. Od wielu lat jest prekursorem zmian i wyznacza nowe, coraz wyższe standardy w branży. Największą ambicją „SOKOŁÓW” S.A. jest produkowanie żywności w sposób odpowiedzialny i zrównoważony oraz spełnianie rosnących oczekiwań zarówno klientów jak i konsumentów. „SOKOŁÓW” S.A. jako jeden z liderów pamięta o swoich obowiązkach i odpowiedzialności wobec otoczenia. Podstawowe wartości „SOKOŁÓW” S.A. podkreślają ciągłe zaangażowanie i odpowiedzialność za dążenie do poprawy warunków produkcji, bezpieczeństwa żywności, zrównoważonego rozwoju i dobrostanu zwierząt we współpracy z dostawcami.

„SOKOŁÓW” S.A. posiada osiem nowoczesnych zakładów produkcyjnych. W trzech zakładach prowadzony jest ubój trzody chlewnej, w dwóch ubój bydła, a w pozostałych trzech zakładach odbywa się wyłącznie przetwórstwo surowca. Do produkcji wykorzystywane są surowce najwyższej jakości, pozyskiwane w ramach współpracy z producentami i dostawcami bydła. Zachowanie dobrostanu zwierząt na etapie chowu, transportu, przyjęcia zwierząt, magazynowania i uboju stanowi podstawę naszego postępowania z bydłem. Pracownicy, którzy zajmują się żywymi zwierzętami w zakładach muszą uczestniczyć w cyklicznych szkoleniach dotyczących humanitarnego traktowania, dobrostanu i zachowania zwierząt oraz ich potrzeb fizjologicznych.

„SOKOŁÓW” S.A. od lat ściśle współpracuje z rolnikami, dostawcami oraz poszukuje nowych rozwiązań, wsparcia i wiedzy poprzez udział w spotkaniach i konferencjach z naukowcami oraz organizacjami w sektorze rolnym.

„SOKOŁÓW” S.A. we współpracy z producentami, dostawcami, klientami i konsumentami stosuje wymagania w zakresie dobrostanu zwierząt w standardowej produkcji. Wymagania te opierają się głównie na obowiązującym prawodawstwie i sugestiach branżowych, ale mogą być rozszerzone, aby umożliwić powstawanie specjalnych koncepcji produktowych z wyższym statusem zrównoważonego rolnictwa i dobrostanu zwierząt.

Kodeks Praktyk wykonuje i uzupełnia Politykę Dobrostanu Zwierząt w „SOKOŁÓW” S.A. oraz stanowi wyraz realizacji strategii zrównoważonego rozwoju Grupy Danish Crown. Powstał, aby określić wymagania wobec producentów oraz dostawców dostarczających zwierzęta do „SOKOŁÓW” S.A. Zgodność z Kodeksem Praktyk jest bardzo ważnym warunkiem współpracy dla dostawców bydła.

Niniejszy dokument jest na bieżąco aktualizowany w oparciu o obowiązujące przepisy prawa krajowego oraz Unii Europejskiej lub wymagania „SOKOŁÓW” S.A. zgodnie z historią wersji. Komórką organizacyjną odpowiedzialną za opracowanie i bieżącą aktualizację Kodeksu Praktyk jest Biuro Zrównoważonego Rozwoju i Dobrostanu Zwierząt „SOKOŁÓW” S.A.

2. Zrównoważony Rozwój

„SOKOŁÓW” S.A. jest zaangażowany w dążenie do celu jakim jest niskoemisyjna, neutralna dla środowiska i klimatu zrównoważona produkcja najwyższej jakości wołowiny.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom społecznym „SOKOŁÓW” S.A. tworzy wartościowe produkty dla klientów i konsumentów.

Zrównoważone Rolnictwo jest elementem Zrównoważonego Rozwoju i obejmuje wszystkie działania zarówno w produkcji roślinnej jak i produkcji zwierząt, które ograniczają wpływ na środowisko lub są w harmonii z naturalnym funkcjonowaniem danych środowisk.

Istotną rolą jest zachowanie przy tym aspektów ekonomicznych produkcji, jak również uzyskanie społecznej akceptacji dla jej prowadzenia.

3. Ogólne Zasady Dobrostanu Zwierząt

Dobrostan Zwierząt określa się jako stan zdrowia fizycznego i psychicznego osiągany w optymalnych warunkach środowiskowych. Oznacza to, że sposób chowu zaspokaja podstawowe potrzeby zwierząt, przede wszystkim w zakresie żywienia, dostępu do wody, zapewnienia towarzystwa innych zwierząt i przestrzeni życiowej oraz profilaktyki i leczenia.

3.1 Zasada Pięciu Wolności

Filarem dobrostanu zwierząt jest uznawana i respektowana na całym świecie zasada „Pięciu wolności”, zawarta w Kodeksie Dobrostanu Zwierząt. Została ona opracowana przez angielskich specjalistów z Rady Dobrostanu Zwierząt (Farm Animals Welfare Council). Stanowi podstawę dla wielu krajowych, UE oraz międzynarodowych aktów prawnych.

Pięć Wolności:

1. **Wolność od głodu i pragnienia** – poprzez stały dostęp do świeżej wody pitnej i odpowiedniej diety, potrzebnej do pełni zdrowia i siły.
2. **Wolność od dyskomfortu** – poprzez zapewnienie odpowiednich warunków utrzymania, wliczając schronienie i komfortową przestrzeń do wypoczynku.
3. **Wolność od bólu, urazów i chorób** – poprzez zapobieganie, szybką diagnozę i odpowiednie leczenie.
4. **Wolność do wyrażania naturalnego zachowania** – poprzez zapewnienie wystarczającej przestrzeni, odpowiednich warunków oraz towarzystwa zwierząt z jednego gatunku.
5. **Wolność od strachu i stresu** – poprzez zapewnienie opieki i traktowanie, które nie powoduje psychicznego cierpienia zwierząt.

Przestrzeganie obowiązującego prawa w zakresie dobrostanu, humanitarne postępowanie ze zwierzętami i zapewnianie im jak najlepszych warunków na wszystkich etapach produkcji i obrotu to zdecydowane priorytety „SOKOŁÓW” S.A.

3.2 Zarządzanie Dobrostanem Zwierząt

W strukturach Pionu Surowcowego "SOKOŁÓW" S.A. utworzono Biuro Zrównoważonego Rozwoju i Dobrostanu Zwierząt, którego zadaniem jest realizowanie strategicznych celów rozwoju dobrostanu zwierząt, właściwa organizacja i koordynacja w zakresie dobrostanu zwierząt w gospodarstwach, transporcie i zakładach uboju oraz wprowadzanie rozwiązań zmniejszających negatywne oddziaływanie na klimat i środowisko w łańcuchu dostaw „SOKOŁÓW” S.A.

Oprócz Biura Zrównoważonego Rozwoju i Dobrostanu Zwierząt funkcjonują zespoły, które w swoich zadaniach zajmują się dobrostanem zwierząt:

- Biuro Zakupu Bydła – w szczególności poprzez przedstawicieli terenowych - odpowiedzialne jest za przekazywanie wymagań odnośnie dobrostanu zwierząt rolnikom, dostawcom i przewoźnikom oraz egzekwowanie i weryfikację przestrzegania dobrostanu zwierząt w procesie obrotu i dostawy do zakładu.
- Zakładowi Inspektorzy ds. Dobrostanu Zwierząt, którzy odpowiadają za weryfikację przestrzegania zasad dobrostanu zwierząt od przyjazdu do zakładu, poprzez rozładunek, magazynowanie aż do uboju.
- Kierownicy Wydziału Uboju i Kierownicy Magazynu Żywca organizują i odpowiadają za prawidłowy przebieg procesu przyjęcia, magazynowania i uboju.

Aby sprostać wymaganiom stawianym przez klientów i konsumentów, w całej firmie funkcjonuje system zarządzania jakością oraz procedury HACCP. System ten stanowi fundament dla innych wdrożonych w zakładach „SOKOŁÓW” S.A. systemów, takich jak BRC, IFS oraz normę ISO 14001, uwzględniających spełnianie najwyższych standardów, nawiązujących również do przestrzegania zasad dobrostanu zwierząt. Ich posiadanie jest warunkiem współpracy z naszymi najbardziej wymagającymi odbiorcami.

3.3 Akty Prawne

- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2023 r. poz. 1580 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 roku w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz.U. 2010 nr 56 poz. 344 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 roku w sprawie minimalnych warunków utrzymania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz.U. z 2019 r. poz. 1966),
- Dyrektywa Rady 2008/119/WE z dnia 18 grudnia 2008 r. ustanawiająca minimalne normy ochrony cieląt (Wersja skodyfikowana) (Dz. U. UE. L. z 2009 r. Nr 10, str. 7 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Rady (WE) Nr 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 roku w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań oraz zmieniające dyrektywy 64/432/EWG i 93/119/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 1255/97 (Dz. U. UE. L. z 2005 r. Nr 3, str. 1 z późn. zm.).

4. Kluczowe kwestie dobrostanu zwierząt w chowie

Dzięki współpracy z rolnikami i dostawcami „SOKOŁÓW” S.A. stara się zapewnić coraz wyższy poziom dobrostanu zwierząt. Wspólnie dążymy do tego, aby zwierzęta były zdrowe, bezpieczne, a także utrzymywane w odpowiednich warunkach.

Pracownicy monitorują poziom dobrostanu bydła w trakcie opasu, podczas załadunku, transportu, rozładunku w zakładzie, aż do uboju.

„SOKOŁÓW” S.A. dąży do tego, aby zwierzęta, które trafiają do jego zakładów rozwijały się prawidłowo, a ich potrzeby biologiczne i behawioralne zostały spełnione.

Szczególne uwagę zwraca na to, aby wszystkie zwierzęta były traktowane humanitarnie przez całe swoje życie, a dobrostan zwierząt był zawsze na możliwie jak najwyższym poziomie.

4.1 Wymagania dotyczące budynków, pomieszczeń i wyposażenia

Zwierzęta mają zapewniony dobrostan, jeżeli budynki i system chowu zaspokajają ich podstawowe potrzeby, przede wszystkim w zakresie: niezbędnej przestrzeni życiowej, żywienia, dostępu do wody, leczenia, higieny utrzymania, mikroklimatu pomieszczeń, warunków świetlnych, zapewnienia towarzystwa innych zwierząt, zapobiegania okaleczeniom, zapewnienia schronienia przed złymi warunkami klimatycznymi.

Gospodarstwo, w którym prowadzony jest chów zwierząt musi być zarejestrowane, spełniać odpowiednie wymagania prawne oraz posiadać niezbędną infrastrukturę techniczną i organizacyjną. Istotne jest, aby miejsca, w których przebywają zwierzęta miały określone granice (brama i ogrodzenie), a teren wokół był odpowiednio utrzymany.

W celu zapewnienia zwierzętom optymalnych warunków rozwoju oraz wysokiego poziomu dobrostanu, budynki i pomieszczenia, w których przebywają, muszą posiadać bezpieczną konstrukcję, która nie stwarza zagrożenia dla ich zdrowia i życia. Wystające elementy, ostre powierzchnie i krawędzie są niedozwolone.

Wszelkie materiały wykorzystane do budowy pomieszczeń, kojców, boksów, stanowisk, przegród, posadzek, karmideł, poidel i wyposażenia dodatkowego, powinny być łatwe do czyszczenia, mycia i dezynfekcji.

Podłoga w pomieszczeniach dla bydła powinna być twarda, równa i stabilna, a jej powierzchnia gładka i nieśliska.

W zależności od skali produkcji, budynek powinien mieć przynajmniej jedno wyjście ewakuacyjne.

Deratyzacja

Gospodarstwo zajmujące się chowem zwierząt powinno posiadać program ochrony przed gryzoniami. Występowanie gryzoni w oborze oznacza zagrożenia takie jak: zanieczyszczenie paszy, uszkodzenie elementów wyposażenia, a także szerzenie rozmaitych chorób.

Najpowszechniejszą metodą zwalczania gryzoni jest obecnie metoda chemiczna. Oprócz doboru konkretnej substancji oraz czynnika wabiącego, bardzo ważny jest wybór właściwego miejsca rozłożenia trucizny. Stacje deratyzacyjne powinny być rozmieszczone zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz budynków, w miejscach przebywania i przemieszczania się gryzoni. W gospodarstwie powinien być plan z zaznaczeniem miejsc rozmieszczenia stacji deratyzacyjnych oraz rejestr zawierający nazwę i datę zastosowania środka.

4.2 Wymagania powierzchniowe w budynkach

Istotne jest, aby powierzchnia, na której przebywają zwierzęta była odpowiednia. Konieczne jest zapewnienie zwierzętom swobody ruchów, możliwości położenia się i wstania, dostępu do paszy i wody, a także załatwienia potrzeb fizjologicznych.

Przepisy prawa określają wymiary poszczególnych stanowisk indywidualnych i grupowych w zależności od sposobu utrzymywania bydła.

Minimalne powierzchnie w kojach grupowych bez wydzielonych legowisk i bez ściółki:

Kategoria zwierząt	Masa ciała [kg]	Powierzchnia kojca [m ² /szt.]
Jałówka w wieku powyżej 19 miesięcy do 7 miesiąca ciąży	-	2,00
Jałówka w wieku 6 - 19 miesięcy	-	1,60
Bydło opasowe	do 300	1,30
Bydło opasowe	pow. 300	1,80

Minimalne powierzchnie w systemie wolnostanowiskowym, bez wydzielonych legowisk na ściółce:

Kategoria zwierząt	Masa ciała [kg]	Powierzchnia kojca [m ² /szt.]
Krowa i jałówka cielna powyżej 7 m-ca ciąży	-	4,50
Jałówki powyżej 6. miesiąca życia, jednak nie dłużej niż do 7. miesiąca ciąży	-	2,20
Bydło opasowe	do 300	1,60
Bydło opasowe	pow. 300	2,20

Minimalne wymiary stanowisk dla bydła na uwięzi:

Kategoria zwierząt	Wymiary stanowiska [m]	
	Długość	Szerokość
Krowy i jałówki powyżej 7. miesiąca ciąży	1,60	1,10
Jałówki powyżej 6. miesiąca życia, jednak nie dłużej niż do 7. miesiąca ciąży	1,5	1,0
Bydło opasowe o masie ciała do 300 kg	1,30	0,80
Bydło opasowe o masie ciała powyżej 300 kg	1,45	0,95

Minimalne powierzchnie w kojcach grupowych dla cieląt:

Kategoria zwierząt	Powierzchnia kojca [m ² /szt.]
Cielę o masie ciała do 150 kg	1,50
Cielę o masie ciała powyżej 150 do 220 kg	1,70
Cielę o masie ciała powyżej 220kg	1,80

Wymagania dotyczące przegród technologicznych, ciągów i otworów komunikacyjnych

Przegrody technologiczne to: drabiny paszowe, wiązania, przegrody stanowisk oraz wszelkiego typu wygradzenia w budynkach inwentarskich. Muszą być dostosowane do odpowiedniej kategorii zwierząt pod względem wysokości, prześwitów, wytrzymałości itp., aby spełniały swoją rolę.

Przy projektowaniu korytarzy komunikacyjnych, furtek, przejść i otworów drzwiowych należy uwzględniać wymiary zwierząt, ludzi i środków transportu.

Korytarze przepędowe powinny być wyposażone w lite ściany, bez schodów i stopni. Nie powinny się zwężać oraz posiadać ostrych zakrętów.

4.3 Wymagania środowiskowe w budynkach

Rozwiązania funkcjonalno - użytkowe budynków inwentarskich, podporządkowane są organizacji pracy i technologii produkcji zwierzęcej. Istotnym elementem w cyklu produkcyjnym są warunki mikroklimatyczne w budynkach dla zwierząt. Zatem budynki inwentarskie mają również za zadanie zapewnić odpowiednie środowisko, które umożliwi prawidłowy rozwój organizmów zwierzęcych.

Kształtowanie środowiska w pomieszczeniach dla zwierząt uzależnione jest od następujących czynników:

- temperatury pomieszczeń inwentarskich,
- wilgotności względnej,
- składu chemicznego powietrza,
- nasłonecznienia.

Temperatura i wilgotność względna

Temperatura i wilgotność w budynkach inwentarskich oraz wymogi dotyczące zalecanego zakresu zależą głównie od wieku i grupy zwierząt. Powinny być utrzymywane na optymalnym poziomie, tak aby zapewnić najkorzystniejsze warunki dla wzrostu i rozwoju.

Zbyt wysoka temperatura w pomieszczeniach może powodować stres termiczny, który objawia się zwiększeniem liczby oddechów, obniżeniem apetytu, zmniejszoną produkcją mleka, pogorszeniem płodności. Może również doprowadzić do obniżenia odporności, a nawet udaru ciepłego. Zbyt niska temperatura zwiększa koszty produkcji oraz naraża zwierzęta na wychłodzenie organizmu, a w konsekwencji zwiększa podatność na infekcje.

Zwiększona wilgotność powietrza może mieć negatywny wpływ na ich zdrowie np.: sprzyjać rozwojowi chorób płuc, grzybiczy oraz chorób reumatycznych. Natomiast zbyt niska wilgotność wpływa niekorzystnie na drogi oddechowe podrażniając błony śluzowe oraz powoduje unoszenie się pyłu i kurzu w powietrzu.

Poziomy temperatury i wilgotności nie są regulowane prawem, ale na podstawie doświadczenia oraz dobrej praktyki produkcyjnej określono optimum wilgotności dla wszystkich grup utrzymywanych w jednym pomieszczeniu, które wynosi 60-70% oraz optimum temperaturowe mieszczące się w granicach 4-16°C.

Skład chemiczny powietrza

Zwierzęta przebywające w zamkniętym budynku inwentarskim, w czasie oddychania wydzielają dwutlenek węgla. Zawartość dwutlenku węgla w budynku jest znacznie większa niż jego zawartość w atmosferze i może mieć negatywny wpływ na zdrowie zwierząt.

Podobny wpływ na bydło ma amoniak powstający w procesie rozkładu mocznika obecnego w wydalonym moczu oraz gnicia niestrawionych resztek białka obecnego w paszy. Podwyższony poziom amoniaku w powietrzu, może prowadzić do uszkodzenia górnych dróg oddechowych, a także płuc. U zwierząt przebywających w pomieszczeniach o podwyższonym poziomie tego gazu, obserwuje się również spadek apetytu.

Kolejnym szkodliwym gazem, który może być obecny wewnątrz pomieszczeń inwentarskich jest siarkowodór. Powstaje on w wyniku rozkładu białek zawierających aminokwasy siarkowe. Występując w dużym stężeniu, poraża centralny układ nerwowy, powoduje zapalenie błon śluzowych układu oddechowego oraz zapalenie spojówek.

Dopuszczalne stężenie szkodliwych gazów nie może przekroczyć norm podanych poniżej:

- Dwutlenek węgla (CO₂) stężenie nie powinno przekraczać 3000 ppm,
- Amoniak (NH₃) stężenie nie powinno przekraczać 20 ppm,
- Siarkowodór (H₂S) stężenie nie powinno przekraczać 5 ppm.

Podstawowym warunkiem utrzymania stężenia szkodliwych gazów i kurzu na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt jest prawidłowo działająca wentylacja, która eliminuje również przykrą woń.

Prawidłowo działająca wentylacja ma za zadanie usuwanie toksycznych gazów, pyłu oraz nadmiaru ciepła i wilgoci oraz wprowadzanie świeżego powietrza do budynku. Przy automatycznej wentylacji w oborze, powinna być również zastosowana wentylacja awaryjna, zazwyczaj jest to wentylacja naturalna, grawitacyjna. Zalecanym elementem dodatkowym powinien być również ostrzegawczy system alarmowy, który zapewnia możliwość szybkiego uruchomienia wentylacji awaryjnej w sytuacji tego wymagającej.

Dobrym i sprawdzonym rozwiązaniem jest stosowanie agregatów prądotwórczych (automatycznych lub uruchamianych ręcznie).

Wymiana powietrza powinna pozostawać na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt.

Zaleca się, aby wymiana powietrza wynosiła:

- 90 m³/szt./h w okresie zimowym,
- 350 – 400 m³/szt./h w okresie letnim.

Nasłonecznienie

Optymalna ilość promieni słonecznych korzystnie wpływa na rozwój zwierząt, działa bakteriobójczo oraz pozytywnie działa na organizm zwierzęcia.

Oświetlenie

Właściwe oświetlenie pomieszczeń inwentarskich zapewnia optymalne warunki utrzymania zwierząt oraz umożliwia sprawną ich obsługę i dogłębne oglądanie pomieszczeń, w których przebywają.

Podstawą dobrego oświetlenia jest równomierne rozłożenie jego natężenia w pomieszczeniu inwentarskim. Zaleca się, aby w pomieszczeniach, w których utrzymuje się bydło było zapewnione naturalne oświetlenie (okna, świetliki dachowe), a w przypadkach tego wymagających uzupełnienie oświetleniem sztucznym odpowiadającym dziennemu w godzinach od 9 do 17 i posiadającym natężenie 20 – 30 luxów.

Hałas

Wysoki poziom mechanizacji (zadawanie pasz, usuwanie odchodów, system wentylacyjny, bramki, zasuw) jest przyczyną występującego hałasu. Hałas może wywoływać niepokój wśród zwierząt, zwłaszcza gdy pojawia się nagle. Może to skutkować upadkami zwierząt. Żadne zwierzę nie powinno być narażone na stały lub niespodziewany hałas. Natężenie hałasu nie powinno przekraczać 85 dB.

Zapewnienie dostępu do wody

Bydło, podobnie jak inne zwierzęta gospodarskie wymaga nieograniczonego dostępu do świeżej, czystej oraz bezpiecznej wody pitnej, która nie będzie stanowiła zagrożenia dla ich zdrowia i dobrego samopoczucia. Od 2 tygodnia życia powinno mieć do niej nieograniczony dostęp. Konieczność pobierania wody przez zwierzęta odnosi się zarówno do warunków zimowych jak i letnich. Zimą odnosi się to do samego dostępu do wody poprzez ograniczenie ryzyka jej zamarzania lub podawania wody o zbyt niskiej temperaturze. Latem konieczność dostępu do świeżej wody przeciwdziała wystąpieniu stresu cieplnego.

Urządzenia do pojenia instaluje się w sposób zabezpieczający wodę przed wylewaniem się oraz zanieczyszczeniem, a rozmieszczenie powinno umożliwiać zwierzętom bezkonfliktowy dostęp do wody. Sprzęt do pojenia musi być wykonany z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt i ludzi. Poidła powinny być regularnie czyszczone i dezynfekowane.

Żywnienie

Żywnienie bydła oparte jest głównie na paszach objętościowych soczystych produkowanych w gospodarstwie. W okresie letnim są to głównie zielonki, a zimą kiszonki (np. całe rośliny kukurydzy, trawa łąkowa, wyka + żyto, liście buraków) i okopowe (np. buraki cukrowe, półcukrowe, pastewne, brukiew, rzepa, marchew) z udziałem siana i słomy zbożowej. Dodatkowo dawkę pokarmową bilansuje się o dodatek pasz treściwych (np. ziarna zbóż, otręby pszenne, żytnie, wysłodki buraczane, nasiona roślin strączkowych, śruty poekstrakcyjne, makuch rzepakowy) i składniki mineralne lub mieszanki od firm paszowych.

Pasza dla bydła powinna być dostosowana do wymagań zwierzęcia, jego wieku, masy ciała oraz potrzeb fizjologicznych. Bydło musi być karmione minimum dwa razy na dobę. Przy grupowym utrzymaniu zwierzęta powinny mieć jednoczesny dostęp do paszy, chyba że stosuje się elektroniczne dozowanie pasz ze stacji. Każdy rolnik ma obowiązek sporządzenia dawki pokarmowej dla posiadanych grup zwierząt. Receptury produkowanej paszy muszą być dostępne nie tylko dla potrzeb kontroli, ale przede wszystkim w razie nagłej nieobecności osoby obsługującej zwierzęta. Sprzęt do karmienia musi być zaprojektowany, skonstruowany, umieszczony i konserwowany w sposób minimalizujący możliwość zatrucia (zanieczyszczenia) paszy.

W przypadku produkcji pasz we własnym zakresie należy spełnić wszelkie wymagania jakościowe, higieniczne i prawne. W przypadku zakupu, pasze stosowane w żywieniu bydła, muszą pochodzić z firm paszowych gwarantujących wysoką jakość i zgodność z obowiązującymi w tym zakresie przepisami prawa.

Należy pamiętać, że każde cielę powinno otrzymać siarę w możliwie jak najkrótszym czasie po urodzeniu, jednak nie później niż przed upływem 6 godzin od urodzenia. W siarze znajdują się przeciwciała i inne niezbędne składniki, które aktywują system odpornościowy, istotnie wpływają na przeżywalność i późniejszą wydajność produkcyjną zwierząt.

4.4 Systemy utrzymania zwierząt

Systemy utrzymania bydła wynikają z posiadanej infrastruktury i powinny uwzględniać nie tylko możliwość uzyskiwania wysokich wyników produkcyjnych, ale przede wszystkim zapewniać odpowiedni dobrostan zwierząt.

Systemy utrzymania będą różniły się w zależności od kierunku prowadzonej produkcji.

Systemy utrzymania możemy podzielić na:

- pastwiskowy z dostępem do schronienia przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi - bydło mięsne,
- pastwiskowo - alkierzowy - bydło mięsne,
- alkierzowy z dostępem do wybiegu lub bez - opasy, krowy mleczne.

W systemie alkierzowym wyróżnia się następujące systemy utrzymania:

- wolnostanowiskowy – boksowy,
- wolnostanowiskowy – kojce grupowe,
- stanowiskowy - uwięziowy.

Opasy mogą być wiązane od masy ciała powyżej 150kg.

W każdym z systemów można wyróżnić:

- chów na ściółce (głęboka, płytka),
- chów na rusztach (pełny, półruszt).

System bezściółkowy ogranicza nakład pracy na codzienną obsługę zwierząt. Ponadto jest korzystnym rozwiązaniem dla gospodarstw posiadających ograniczony dostęp do ściółki. Biorąc pod uwagę dobrostan zwierząt korzystniejszym rozwiązaniem jest system ściółkowy.

Badania wskazują, że w systemie bezściółkowym powstaje o wiele więcej urazów i otarć skóry zwierząt niż w systemie ściółkowym. Częstsze są tam również złamania kończyn. Zgodnie z wymaganiami prawa cielęta do 2 tygodnia ich życia muszą być utrzymywane na ściółce, która powinna być wygodna, czysta i sucha. Starsze osobniki, zarówno cielęta, jak i opasy mogą być utrzymywane zarówno na ściółce, jak i bezściółkowo. Ponadto cielęta powyżej 8 tygodnia życia muszą być utrzymywane grupowo, do tego czasu, jeśli są utrzymywane pojedynczo ściany w kojcu powinny umożliwiać kontakt wzrokowy i fizyczny z innymi cielętami.

Wszystkie systemy utrzymania muszą być zgodne z wymaganiami prawa UE i krajowego oraz zapewnić zwierzętom odpowiedni dobrostan.

Zalecane jest, aby w miarę możliwości zwierzęta miały dostęp do wybiegu lub okólnika. Przebywanie na pastwiskach, wybiegach lub okólnikach pozytywnie wpływa na kondycję i zdrowotność zwierząt. Ponadto, bydło ma wtedy możliwość pełniejszego przejawiania naturalnych zachowań.

„SOKOŁÓW” S.A. zaleca, aby ze względu na dobrostan zwierząt, promować systemy utrzymania bydła luzem. Systemy luzowe pozwalają zwierzętom na pełniejsze wyrażanie naturalnych dla nich zachowań i wpływają pozytywnie na ich zdrowotność i wyniki produkcyjne. Należy wziąć to pod uwagę przy projektowaniu i budowie nowych obiektów. W przypadku starych obór zaleca się w miarę możliwości, aby stopniowo odchodzić od systemów uwięziowych.

5. Zabiegi zootechniczne

Wszystkie zabiegi wykonywane u zwierząt, w łańcuchu dostaw „SOKOŁÓW” S.A., muszą być wykonywane zgodnie z przepisami prawa UE i krajowego, z zachowaniem należytej ostrożności, w sposób zapewniający ograniczenie cierpienia i stresu zwierzęcia.

5.1 Dekornizacja

Dokonywanie u zwierząt zabiegów takich jak dehornizacja nie jest zalecane w łańcuchu dostaw „SOKOŁÓW” S.A. Dekornizację u cieląt można wykonywać jedynie ze względu na bezpieczeństwo ludzi i innych zwierząt, przeciwdziałając wzajemnemu okaleczaniu. Chociaż prawodawstwo nie reguluje sposobu przeprowadzania dehornizacji zaleca się, aby dokonywać ją możliwie jak najszybciej, jak tylko zawiązki rogów staną się widoczne (nie później niż do 2 miesiąca życia cielęcia) oraz z zastosowaniem znieczulenia miejscowego.

5.2 Obcinanie ogonów

„SOKOŁÓW” S.A. nie zaleca obcinania ogonów u bydła w żadnym kierunku chowu zarówno mlecznym jak i mięsnym.

5.3 Kastracja

Kastracja u bydła jest zabiegiem wykonywanym w Polsce sporadycznie. Polega na usunięciu lub trwałym uszkodzeniu jąder u młodych męskich osobników.

Zgodnie z obowiązującymi w naszym kraju przepisami, kastrację chirurgiczną mogą wykonywać jedynie lekarze weterynarii, pozostałe metody określane są jako tzw. zabiegi medyczne i mogą być przeprowadzone przez wykwalifikowany i przeszkolony w tym zakresie personel.

Ważne jest, aby kastracja była przeprowadzana w sposób najbardziej humanitarny, z poszanowaniem dobrostanu zwierząt, należy monitorować zwierzęta podczas rekonwalescencji oraz zapewnić im właściwe warunki chowu i opieki.

5.4 Korekcja racic

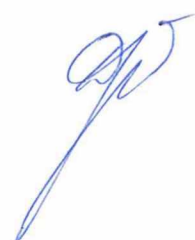
Korekcja racic u bydła jest zabiegiem zootechnicznym mającym na celu poprawę struktury i zdrowia racic zwierzęcia. Właściwa pielęgnacja racic jest ważna dla zapewnienia optymalnego dobrostanu zwierząt. Regularne monitorowanie oraz odpowiednie zarządzanie żywieniem, warunkami chowu i higieną pomagają w zapobieganiu problemom i utrzymaniu zdrowych racic u bydła. Jeżeli bydło nie jest w stanie naturalnie ich zużyć, należy regularnie przeprowadzać korekcję. Przerośnięte racice mogą prowadzić do kulawizny i poważniejszych problemów zdrowotnych oraz powodować problemy z poruszaniem się zwierząt.

6. Opieka nad zwierzętami chorymi i zranionymi

Zwierzęta chore lub zranione należy otoczyć właściwą opieką, a w razie konieczności izolować od pozostałych sztuk. W sytuacji, gdy właściciel zwierząt nie jest w stanie im pomóc, należy niezwłocznie wezwać lekarza weterynarii. Konsultacja, diagnoza i zalecenia lekarza weterynarii, muszą zostać odnotowane w książce leczenia zwierząt. W każdym budynku należy zapewnić możliwość izolowania zwierząt, jeśli wymaga tego ich stan zdrowia. Chorym zwierzętom należy zapewnić suche, wygodne podłoże najlepiej ze ściółką.

7. Utylizacja padłych zwierząt

Upadki zwierząt mogą być konsekwencją urazów, infekcji, wad rozwojowych lub innych zdarzeń losowych, np. przygniecenia, martwego urodzenia. Wszystkie te zwierzęta muszą zostać niezwłocznie usunięte z obiektu. Konieczne jest wyznaczenie odpowiedniego miejsca na padłe zwierzęta i bezpiecznej drogi dojazdowej do ich odbioru. Po każdym odbiorze miejsce składowania powinno być dokładnie umyte i zdezynfekowane.

8. Stosowanie antybiotyków oraz substancji niedozwolonych

Stosowanie substancji stymulujących wzrost i profilaktyczne, metafilaktyczne oraz rutynowe stosowanie antybiotyków w łańcuchu dostaw „SOKOŁÓW” S.A. jest bezwzględnie zabronione.

Zastosowanie antybiotyków może być zlecone i wykonane wyłącznie przez Lekarza Weterynarii, mając na względzie zdrowie i dobrostan zwierząt. Po każdorazowym zastosowaniu antybiotyków należy bezwzględnie zachować wymagany okres karencji przed sprzedażą do uboju. „SOKOŁÓW” S.A. zaleca, aby poprzez poprawę warunków środowiskowych, odpowiednie praktyki hodowlane, zootechniczne i żywieniowe wprowadzane w gospodarstwach współpracujących rolników, ograniczyć stosowanie lub zrezygnować z używania antybiotyków w chowie zwierząt.

9. Zwierzęta genetycznie modyfikowane

Wykorzystanie zwierząt genetycznie modyfikowanych w łańcuchu dostaw „SOKOŁÓW” S.A. jest bezwzględnie zabronione.

10. Przygotowanie zwierząt do sprzedaży - transportu

Właściwe przygotowanie zwierząt do sprzedaży – transportu jest jednym z najważniejszych etapów w obrocie zwierząt.

Na tydzień przed sprzedażą zaleca się stosowanie paszy wysokoenergetycznej, bogatej w węglowodany (np. melasa), białka i tłuszcze, w celu nagromadzenia zapasów glikogenu mięśniowego u zwierząt. Stres związany z obrotem zwierzętami wpływa niekorzystnie na wartość pH mięsa. Zwierzę, które się stresuje zużywa duże zasoby energii, czego skutkiem może być utrata masy tuszy, pogorszenie ich jakości, a nawet śmierć zwierzęcia. Po wyczerpaniu rezerw energetycznych organizmu, po uboju w mięśniach nie mogą zajść procesy odpowiedzialne za obniżanie wartości pH mięsa. W efekcie przyczynia się to do pogorszenia jakości mięsa. Mięso z wysoką wartością pH jest niepożądane zarówno z uwagi na wygląd, jak i smakowitość, jest również mniej trwałe ze względu na większą podatność na zakażenia mikrobiologiczne.

Ze względu na higienę należy zadbać również o odpowiedni stan skóry i runa bydła. Zwierzęta powinny być odpowiednio czyste, tak aby nie doszło do zanieczyszczenia mikrobiologicznego mięsa w trakcie obróbki poubojowej.

Odpowiednia selekcja zwierząt do transportu jest ważnym czynnikiem zapewniającym optymalny dobrostan. Nie należy transportować razem zwierząt o różnych rozmiarach i różnych wiekowo, dojrzałych płciowo samców i samic, zwierząt z rogami i bez, zwierząt wrogo do siebie nastawionych. Wyjątkiem są zwierzęta, które pochodzą z jednego gospodarstwa, były utrzymywane we wspólnych grupach, są do siebie przyzwyczajone, a rozdzielenie ich spowoduje stres lub jeśli samicom towarzyszą zależne od nich młode. Transport zwierząt powinien być zgodny z systemem chowu (system chowu luzem – w transporcie luzem, system chowu uwięzowy – w transporcie związane).

Bardzo ważne jest, aby podczas załadunku zachowywać się spokojnie. Należy też pamiętać, że pośpiech zdecydowanie pogarsza sytuację. Zwierzęta zaniepokojone niespodziewaną i niezrozumiałą dla nich sytuacją, nie chcą opuścić dobrze znanych pomieszczeń, w których czują się bezpiecznie. Opór, jaki stawiają, jest naturalną reakcją obronną.

10.1 Dokumentacja zwierząt

Producent ma obowiązek odpowiednio oznakować zwierzęta poprzez dwa kolczyki lub inne metody identyfikacji uwzględnione w przepisach prawnych: elektroniczne kolczyki lub opaski na pęcinę, kapsułki ceramiczne (bolusy), wszczepiane transpondery oraz przygotować kompletną, prawidłowo i czytelnie wypełnioną dokumentację:

- specyfikację odbioru – transportu bydła,
- paszport (jeżeli posiada),
- łańcuch żywnościowy,
- wykaz numerów kolczyków,
- inne wymagane.

W przypadku stosowania oznakowania innego niż dwa kolczyki w momencie sprzedaży zwierząt do uboju należy poinformować o tym Dział Skupu - Biuro Zakupu Bydła.

10.2 Ocena zwierząt pod kątem zdolności do transportu

Zwierząt chorych, zranionych oraz niezdolnych do samodzielnego poruszania się bezwzględnie nie można transportować.

Osoby odpowiedzialne za załadunek z odpowiednim wyprzedzeniem powinny sprawdzić zdolność zwierząt do transportu. Głównymi czynnikami w ocenie powinny być:

- czujność i żywa reakcja zwierzęcia,
- lśniąca, sucha i dobrze utrzymana sierść,
- regularny oddech,
- dobra kondycja zwierzęcia,
- równomierny rozkład ciężaru ciała na wszystkie nogi podczas stania i chodzenia,
- prosta linia grzbietu,
- brak wyraźnych oznak bólu.

Stan zdrowia zwierząt uniemożliwiający transport:

- zwierzęta ze złamaniem kończyny lub miednicy,
- zwierzęta z kulawizną nie pozwalającą na obciążenie chorej kończyny,
- zwierzęta, które nie mogą się samodzielnie podnieść,
- zwierzęta mające duże i głębokie rany, z krwotokami,
- zwierzęta cierpiące na ciężkie choroby ogólne, z widocznymi objawami chorób układu krążenia lub układu oddechowego,
- zwierzęta z ciężkimi zapaleniami, np. zapalenie wymienia,
- zwierzęta z wypadniętą macicą lub odbytem,
- ciężarne samice będące w okresie przekraczającym 90% lub więcej przewidywanego okresu ciąży lub samice, które urodziły w poprzednim tygodniu,
- nowonarodzone zwierzęta, u których rana po pępowninie nie zagoiła się jeszcze całkowicie.

10.3 Pora załadunku

Pora załadunku jest bardzo istotna. Jeżeli jest to możliwe transport powinien być planowany na godziny poranne, ponieważ zwierzęta nie są jeszcze okarmione i łatwiej jest je przemieszczać.

Bydło przed sprzedażą powinno być wypoczęte oraz otrzymać odpowiednio dużo dobrej jakościowo paszy. W przypadku dorosłego bydła, pasza powinna być dostarczona minimum 12 godzin przed transportem, a w przypadku cieląt minimum 6 godzin przed transportem. Generalnie nie zaleca się ograniczania dostępu do wody.

10.4 Przygotowanie rampy

Odpowiednie zabezpieczenie ramp, dezynfekcja oraz wyścielenie drogi przepędowej (np.: trociny, słoma, piasek) pozwolą na sprawny oraz bezpieczny załadunek zwierząt.

Rampa załadunkowa powinna umożliwiać swobodne wejście zwierząt na pojazd. Kąt jej nachylenia nie powinien przekraczać 26° przy załadunku dorosłych osobników, 20° przy załadunku cieląt.

Należy również zadbać o oświetlenie o odpowiednim natężeniu, tak aby zwierzęta przemieszczały się z miejsc ciemniejszych do jaśniejszych.

Światło powinno być ustawione w sposób zapobiegający powstawaniu cieni oraz oślepianiu zwierząt. Zwierzęta będą sprawnie poruszały się przed siebie nie mając na swojej drodze żadnych przeszkód.

10.5 Załadunek zwierząt

Załadunek zaczyna się, gdy pierwsza sztuka opuszcza kojec w gospodarstwie, punkcie gromadzenia lub w punkcie odpoczynku zwierząt, a kończy się, gdy wszystkie sztuki znajdą się w pojeździe.

Załadunek jako element rzadko występujący w życiu zwierzęcia jest bardzo stresujący i ma na zwierzęta negatywny wpływ zarówno fizyczny, jak i psychiczny.

Fizyczny wpływ odnosi się np. do agresji w wyniku przegrupowania zwierząt, zmęczenia i możliwych kontuzji spowodowanych przejściem jakiegoś dystansu albo przeszkodami znajdującymi się w kojcu lub na trasie przejścia. Napięcie psychiczne pojawia się, gdyż zwierzęta są zmuszane do opuszczenia znanego otoczenia i często spotykają się przy tym z nieznanymi ludźmi.

11. Transport Zwierząt

Proces transportu jest jednym z najbardziej stresujących etapów dla zwierząt ze względu na nagłą zmianę otoczenia. Przede wszystkim należy pamiętać o zapewnieniu możliwie najwyższego poziomu dobrostanu oraz że transportowane zwierzęta podlegają ochronie prawnej. W Unii Europejskiej obowiązują przepisy, które regulują kwestie związane z przewozem zwierząt. Każde zwierzę podczas przewozu przeżywa stres transportowy. Stopień jego minimalizowania w dużej mierze zależy od umiejętności kierowcy oraz wiedzy i doświadczenia przewoźnika, a także całego personelu uczestniczącego w tym procesie.

Zwierzęta są transportowane prawidłowo, kiedy mają zapewnione bezpieczne i humanitarne warunki przewozu. Bardzo ważną kwestią jest właściwe zaplanowanie transportu.

Trasa i czas transportu powinny być możliwie jak najkrótsze. Zwierzętom należy zapewnić odpowiedni poziom bezpieczeństwa podczas przewożenia w celu uniknięcia ich zranienia.

Dodatkowo wszyscy rolnicy, dostawcy, przewoźnicy powinni pamiętać o zasadach bioasekuracji podczas obsługi bydła w gospodarstwach, przy załadunku, wyładunku oraz o obowiązku mycia i dezynfekcji środków transportu.

11.1 Transport podczas niekorzystnych warunków atmosferycznych

W okresie wysokich temperatur należy zwrócić szczególną uwagę na warunki panujące w pojeździe, zaleca się, aby załadunek odbywał się w godzinach wieczornych, nocnych lub wcześniej rano. Należy upewnić się, że środki transportu wyposażone są w sprawne systemy wentylacji, systemy kontroli temperatury i ostrzegania osiągnięcia temperatury maksimum dla transportowanych zwierząt. Zaleca się, aby dachy pojazdów były w kolorze białym, który przeciwdziała nadmiernemu nagrzewaniu się pojazdu.

W okresie niskich temperatur należy zabezpieczyć pojazd przed przeciągami, pozamykać wszystkie żaluzje, optymalnie korzystać z systemu wentylacji, aby zapobiegać wychłodzeniu przewożonych zwierząt.

Dopuszczalny zakres temperatur to 5°C - 30°C (+/- 5°C) w zależności od temperatury zewnętrznej.

12. Rozładunek zwierząt

12.1 Rozładunek zwierząt przeznaczonych do chowu

Rozładunek zaczyna się w momencie wjazdu do strefy rozładunku w miejscu przeznaczenia i kończy, gdy wszystkie zwierzęta znajdą się w budynku, kojcach lub innych miejscach przeznaczonych do chowu danego gatunku.

Rozładunek powinien przebiegać spokojnie, sprawnie i możliwie niezwłocznie po przybyciu na miejsce.

Zwierzęta często przybywają do miejsca przeznaczenia zestresowane i zmęczone, dlatego bardzo istotnym jest, aby strefy rozładunku były odpowiednio przygotowane, a personel zajmujący się zwierzętami posiadał praktyczną wiedzę lub był odpowiednio przeszkolony z zakresu opieki nad zwierzętami.

Podobnie jak przy załadunku należy pamiętać, aby zapewnić odpowiednie oświetlenie oraz kąt nachylenia rampy, aby zminimalizować ryzyko zranienia zwierząt i umożliwić im swobodne zejście z pojazdu.

Miejsce rozładunku powinno być zadaszone oraz osłonięte przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi.

Podczas rozładunku należy uważnie obserwować zwierzęta oceniając ich kondycję oraz stan zdrowia. Pracownicy obsługujący zwierzęta powinni używać ubrań w neutralnych kolorach, np. zielony, niebieski, szary, granatowy. Bariereki, ramy okien, drzwi, ściany powinny mieć neutralny kolor. Zwierzęta źle reagują na kolor biały, czerwony, żółty, pomarańczowy, jak również na wszelkie jaskrawe barwy powodujące powstawanie kontrastów.

12.2 Najważniejsze zasady podczas procesu rozładunku w Magazynie Żywca

Od momentu wjazdu na teren zakładu, aż do momentu wyjazdu, kierowca i pozostałe osoby w pojeździe muszą się bezwzględnie dostosować do poleceń i instrukcji wydawanych przez pracowników i służby funkcjonujące na terenie zakładu.

Do najważniejszych zasad podczas rozładunku zaliczamy:

- poinformowanie pracownika Magazynu Żywca o przyjeździe środka transportu,
- właściwe ustawienie pojazdu (np. przy rampie),
- sprawdzenie statusu wskazanej rampy (wolna, dostępna do rozładunku z wyposażeniem dostosowanym do gatunku i grupy użytkowej wyładowywanych zwierząt),
- przygotowanie i ustawienie sprzętu zabezpieczającego,
- prawidłowe postępowanie ze zwierzętami,
- stosowanie przyrządów do przemieszczania dostępnych w Magazynie Żywca,
- sprawdzenie, czy wszystkie zwierzęta opuściły pojazd.

13. Przemieszczanie zwierząt

Podczas przemieszczania zwierzęta nie powinny być pospieszane, powinny poruszać się swobodnym krokiem. Należy unikać hałasu oraz nienaturalnych zachowań. Przede wszystkim zabrania się stosowania wobec zwierząt siły i agresji.

Bydło ze względu na swój silny instynkt stadny łatwiej jest przemieszczać w grupach, zwłaszcza składających się ze zwierząt, które się znają i mają ustaloną hierarchię.

13.1 Pole widzenia oraz strefa komfortu zwierząt

Bydło widzi zupełnie inaczej niż człowiek, posiada bardzo szerokie pole widzenia (ok. 330°), jest krótkowzroczne, jednakże nie widzi co znajduje się bezpośrednio przed nim, jak również posiada martwy punkt znajdujący się tuż za zadem. Bydło jest wrażliwe na kontrasty światła, cienie. Słabo widzi w dobrym świetle, z kolei dobre widzenie ma w niskim natężeniu światła. Osoba zajmująca się przemieszczaniem zwierząt musi pamiętać, aby unikać zachodzenia zwierząt od tyłu. Mimo, iż nie widzą one co się za nimi znajduje to słyszą, ponieważ mają bardzo silnie rozwinięty zmysł słuchu. Osoba znajdująca się centralnie za zwierzęciem wywołuje u niego panikę.

Należy również pamiętać, że każde zwierzę ma swoją strefę ucieczki, tzw. strefę komfortu wokół nich. Jeżeli zwierzę zaczyna się odwracać, wycofuje się, oznacza to, że strefa komfortu zwierzęcia została przekroczona.

13.2 Przyrządy do przemieszczania zwierząt

Przyrządy do przemieszczania zwierząt powinny być ograniczone do niezbędnego minimum. Do tego celu należy stosować wyłącznie plastikowe klepaczki, łopatki, chorągiewki, ekrany/parawany w ciemnym kolorze. Nie wolno stosować drągów, prętów ani zakończonych ostro przedmiotów. Jeżeli zwierzę zatrzymuje się i nie chce ruszyć do przodu, należy przede wszystkim zachować spokój oraz sprawdzić powód zatrzymania się zwierzęcia. W żadnym przypadku nie należy bić czy kopać bydła lub używać niedozwolonych przedmiotów.

Nie zaleca się używania jako narzędzi do przemieszczania zwierząt, zarówno w gospodarstwie, przy załadunku, rozładunku oraz podczas magazynowania, przedmiotów emitujących impuls elektryczny. Wyjątkiem są sytuacje zagrożenia życia lub zdrowia osób obsługujących zwierzęta oraz gdy zwierzę jest agresywne. Podczas wykorzystania wyżej wymienionych przedmiotów należy zawsze postępować zgodnie z wymaganiami prawa.

14. Szkolenia

„SOKOŁÓW” S.A. współpracuje z rolnikami, dostawcami i przewoźnikami, którzy poprzez wieloletnią pracę lub odpowiednie przeszkolenie posiadają szeroką wiedzę w zakresie chowu, żywienia, transportu i dobrostanu zwierząt.

„SOKOŁÓW” S.A. zaleca systematyczne podnoszenie kwalifikacji i poszerzanie wiedzy z zakresu dobrostanu zwierząt i zrównoważonego rozwoju. Organizowane są szkolenia tematyczne wpisujące się w wymagania współpracy, reagując na aktualne potrzeby, zmieniające się przepisy oraz pojawiające się bardziej zrównoważone praktyki produkcyjne. W szkoleniach uczestniczą zarówno pracownicy Spółki jak i rolnicy, dostawcy oraz przewoźnicy i kierowcy.

Przedstawiony Kodeks Praktyk jest zbiorem najistotniejszych zagadnień, dotyczących dobrostanu zwierząt w gospodarstwie oraz przedubojowego obrotu bydłem. Zawarte wymagania prawne oraz zalecenia mają na celu wspierać rolników i dostawców w systematycznym podnoszeniu poziomu dobrostanu zwierząt oraz spełniać rosnące oczekiwania ze strony klientów i konsumentów.

„Razem tworzymy bardziej zrównoważoną przyszłość dla żywności”

DYREKTOR SPÓŁKI
ds. Zrównoważonego Rozwoju
i Dobrostanu Zwierząt
Dariusz Jakóbowski